

Even uw aandacht...

Deze 'smaakmaker' laat u toe kennis te maken met dit werk.

Dit tekstfragment mag niet gebruikt worden voor opvoering. Het mag niet worden gedownload, afgedrukt of verder verspreid.

Indien deze smaakmaker u bevalt, raden we u aan het volledige toneelstuk te ontlenen en te lezen voor u tot de aankoop van boekjes voor opvoering beslist.

Veel leesplezier!

WAAR DE NOOD HET HOOGST IS. . .

Psychologisch toneelspel

in drie bedrijven

door

EDM. LAUWAET

Toneelfonds J.Janssens *Antwerpen

1985

(N° 984)

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form, by any means, including mechanical, electronic, photocopying, recording, or other wise, without the prior written permission of the publisher

Niets uit deze uitgave mag worden veeelvuldigd en/of openbaar gemaakt op enigerlei wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

© 1981 Toneelfonds J. Janssens

Het opvoeringsrecht wordt verkregen na aankoop van termijnste ACHT tekstdrochures bij de uitgever en na betaling van de verschuldigde auteursrechten aan S.A.B.A.M.,
Aarlenstraat 75-77
1040 Brussel
Men mag geen gebruik maken van gehuurde of gekregen boekjes.

OPVOERINGSRECHT

P E R S O N E N:

BOER DOOR LUYTS, boer van Ter Eiken, tussen 40 en 45, door allerlei buitensporigheden aan lager wal geraakt, opvliegend en soms brutaal in het eerste bedrijf. Daarna moreel geknakt en vol wroeging.

CLARA, zijn vrouwn zelfde ouderdom, prachtmoeder voor haar kinderen, gebukt onder de zware last van het lijden, maar edelmoedig en zelfvergetend.

DIRK, de oudste, vooraan de 20, somber karakter door de gezinsomstandigheden, iets opvliegend naar vader maar verder zeer gevoelig, naar zijn moeder.

JOHANNA, de jongste, 15, zeer levendig en wijsneuzig in 't begin, maar tevens en vooral in het tweede bedrijf, uiterst gevoelige natuur. (deze rol is nooit door een kind te vertolken).

ANNEKE VAN DRIES, ongeveer even oud als Dirk, liefvallige verschijning, deelt in haar grote liefde voor Dirk in hoge mate alle leed en vreugde met de anderen.

VADER SANDER, vader van Door, gewezen boer op Ter Eiken, met stokje en bril, gaat naar 70 toe maar is nog zéér kranig.

TANTE MIES, de zuster van Door, 50, zeer autoritair en soms hard waar 't nodig is, verder begrijpend en in-goed.

LEO, de veearts, man van tante Mies, ongeveer even oud, schijnbaar onder de plak, kan koddig maar ook diep ernstig zijn.

DESIRE, de oude hoeveknecht op Ter Eiken, stijlfiguur met stopwoord, oud, trouw, meevoelend en meelevend. Niet ver meer van de 65 af.

NOLLE VAN DRIES, Anneke's vader, zo oud als Door
ongeveer, innemend en zorgzaam.

=====

ALLE BEDRIJVEN SPELEN IN DE WOONKAMER VAN
"TER EIKEN".

TUSSEN I, II en III liggen telkens een drietal
maanden.

DERDE BEDRIJF bestaat uit TWEE TAFERELEN met
tijdsverschil van 2 dagen.

EEN DECOR: nette huismeubelen, hangklok, wand-
foto oude boerin, venster in achtergrond, drie
deuren; achter, links en rechts.

Stilten steeds goed in acht te nemen. Raak ge-
tekende karakters vereist.

Verdere aanwijzingen in de tekst.

=====

TEN GELEIDE.

Terug van zeer-ver-en-lang-weggeweest was ik op 'n mooie zomerse dag op wandel, om mijn geboortedorpje opnieuw te verkennen. En zo kwam ik toevallig in de buurt van de oude hoeve "Ter Eiken".

Als knaap had ik er nog gestoeid en belangstellend keek ik om me heen. Onder een kleurig zonnescherm zaten twee oude mannen te genieten van een koele drank, die de jonge blozende boerinnen net had voorgezet.

De jonge vrouw zag er stralend gelukkig uit en toen ik plots haar beide schattige kinderen ook in 't oog kreeg kon ik bijna begrijpen waarom. Hoe het kon weet ik niet, maar een van de oudjes moet me herkend hebben, want na korte tijd zat ik naast hen neer en had de boerin me ook wat te drinken gebracht. En toen wist ik opeens wie ze was.

Het moet zijn dat vele vragen in mijn ogen zijn opgerezen, want heel spontaan en rustig is me dan het verhaal van "Ter Eiken" verteld.

Ik was er geweldig van onder de indruk, zo erg dat ik niet nalaten kan U, op mijn beurt maar op mijn manier, deze boeiende geschiedenis te vertellen.

Net als mij zal het ook U duidelijk worden, dat voor ons, stervelingen, de zon niet alle dagen warmte geeft en dat het ware geluk en de hartevrede vaak zware barensweeën kennen.

Wat die mensen me daar verteld hebben is niet altijd leuk en hartverheffend.

Ik zal U dan ook niets besparen of verzwijgen, vermoed ik, dat U me soms voor pessemist zult houden.

Dat ben ik echter niet en U zult het na dit ver-

haal ook niet zijn.

Alleen hoop ik, dat het tot U doordringen zal, dat "mensen steeds mensen zijn", met hun mooie en lelijke neigingen, mensen, die geluk kunnen scheppen of verbrijzelen, maar toch steeds mensen onder het Oog van de Voorzichtigheid. Of, als U dat zou doen glimlachen, zou ik zeggen, onder het lot van het toeval.

Mij best.

Maar waar is en blijft het:

"WAAR DE NOOD HET HOOGST IS, IS DE REDDING NABIJ"

E E R S T E B E D R I J F

Precies als het doek opgaat, staat CLARA ergens op 'n stoel de oude hangklok te regelen, waarop men half negen leest. Vader SANDER zit overzijds, brilletje op de neus. Hij rookt zijn ochtendpijp en ziet vaag de krant door. Dit blijft zo tot de zaal volledig stil en rustig is. Pas daarna hoort men gestommel en verschijnt in de deur achtergrond....

DESIRE: (aanvankelijk is alleen zijn streuvel- of kaalkop zichtbaar en zijn rollend oog tast het toneel af. Dan ziet hij vragend vader Sander en de boerin aan; hij schudt meewarig het hoofd) Podomme... nee... hij is er nog niet....

CLARA: (ze ziet niet eens op, want ze kent die stem, locaniek) Nog niet, Desire, nog niet....

DESIRE: (sluit stil de deur achter zich) Nog niet... hm.. ja, nog niet...(na stilte; iets bedremmeld) Ik wou... ja...

CLARA: (zacht) Wat wou je, Desire?

DESIRE: (na blik op linkse kamerdeur) Wel... eigenlijk niets, boerin. 't Is te zeggen... wel ja, podomme... alleen maar weten wat ik moet doen...

SANDER: (kijkt wijsneuzig boven zijn bril Desire aan) Dat weet 'n goeie boer toch altijdn Desire?

DESIRE: Da's zéker, vader Sander... dat is juist.. Maar IK ben de boer niet... Ik ben alleen maar de hoeveknecht...

SANDER: Mens, zanik niet. Dat ben je toch al dertig jaar.

DESIRE: (knikt gewichtig) Goed gezien, vader

Sander, Goed gezien. Maar als ik meteen aan de bieten begin, zal (handgebaar deur links) boer Door zeggen dat ik bij het aardappelveld moest zijn. Podomme, en als ik daàr begin zal hij me uitkafferen en zeggen dat de bieten 'n beurt moesten krijgen. Daarbij... ja, (schuwe blik naar boerin toe) ... het is podomme Maandag en dan is onze boer... nou ja, jullie weten best wat ik bedoel... Hij was gisteren weer woest en...

SANDER: (kalm, afdoende) ... En dronken.

DESIRE: (knikt ijverig) Podomme...(nazalvend)
Misschien heb ik me vergist, maar ik dacht toch..

CLARA: (wendt zich nu pas naar Desire toe; bitter en gelaten) Je dacht goed, Desire.

DESIRE: (wanhopig gebaar van "hoe is 't mogelijk")

CLARA: (beslist) Ga jij maar naar 't bietenveld, Desire. Dirk kan straks het aardappelveld doen. Ik regel het wel met de boer.

SANDER: (meewarig) Dirk is onze oude eik aan 't vellen, Desire.

DESIRE: Da's podomme jammer, vader Sander.

SANDER: Dat is 't, Desire, dat is 't. Maar we zullen boer Door maar zijn zin geven. Als kinderen dat krijgen zeuren ze niet.

DESIRE: (iets opstandigs en met spijt) Als 't aan mij lag, bleef die eikeboom staan.

SANDER: Goed, maar nu gaat ie weg. Ik zei je toch waarom.

DESIRE: (wrevelig) Podomme. (kijkt door 't venster raam het erf op, waar men natuurlijk af en toe verwijderde en doffe bijlslagen hoort en gebeurlijk ook niet-storend gezang van de zaag).

CLARA: Trek het je niet aan, Desire. Die oude eik draagt wel herinneringen..

DESIRE: (met overtuiging) En véél, boerin..podomme véél...

CLARA: We gaan het daar nu niet over hebben. Het is ten andere telaar.

SANDER: De boer heeft weer zijn zin gehad, zei ik je. Zand er over.

DESIRE: Goed, vader Sander, goed. (plots) Maar hij mag niet meer met de melkemmer naar m'n kop gooien.

SANDER: (schichtige blik naar Clara) Hééft hij...

DESIRE: (zelf verrast) Podomme... ik wou het niet... 't Is te laat... 't Is er uit....

CLARA: (na lome stilte; vermoeid) Ga nu maar, Desire.

DESIRE: (ziet hulpeloos naar Sander en wil weg).

SANDER: (plots belangstellend) Wacht eens even, Desire. (staat op en nadert toneelmidden).

CLARA: (terughoudend) Kom nou, vader...

SANDER: (de oude boer komt boven; onderlijnt zijn woorden met zijn pijp) Door is mijn zoon en jij bent m'n schoondochter. Ik zie méér en méér in wat jij voor mij verborgen wil houden. (tot Desire) Hij gooide dus met de melkemmer.

DESIRE: (in de rats) Ja... 't is te zeggen... podomme, ja, dat deed hij. Maar je moet nu niet gaan overdrijven, vader Sander.

SANDER: (klopt ergens zijn pijp leeg, gaat aan tafel neerzitten en beduidt door handgebaar dat Desire moet plaats nemen).

DESIRE: (ziet Clara vragend aan).

CLARA: (schudt stil het hoofd).

DESIRE: Ik moet naar 't bietenveld...

SANDER: (tikt met stok op de stoel; beslist) Jij moet voorlopig op deze stoel. En vlug wat.

DESIRE: Als je dat nou per sé wilt... (blik naar deur) Maar als podomme straks boer Door...

SANDER: De boer... mijn zoon de boer slaapt zijn roes uit. Jij bent dertig jaar op Ter Eiken en ik, de oude van Ter Eiken heb hier ook nog wat te zeggen. (met hoofdrukje naar Clara toe) Of niet??

CLARA: (zacht) Ja, vader.

SANDER: Da's goed. (tot Desire) Wel, zit je nog niet?

DESIRE: (neemt onwennig plaats) Ik zit, podomme.

SANDER: Die emmer dus. En wat nog?

DESIRE: Nou... zo erg was het toch niet.

CLARA: (gaat stil weg; achtergrond).

SANDER: (ziet haar even na, vanop stoel) O nee. (vinniger) Vooruit. Schiet af. Doe niet alsof. ik ken je lang genoeg om niet te merken dat je wat op de maag hebt. Sinds lang. Zeg op.

DESIRE: Het ware beter voor onze arme boerin...

SANDER: (aanvullend) ...dat ze precies weet wat op Ter Eiken gebeurt. Je komt te laat op 't appel, Desire. Dat weet ze zo stilaan best.

DESIRE: (in plotse opwelling staat hij recht) Podemme... ware 't niet voor jou, vader Sander...

SANDER: ...Je liet het boeltje staan. Waarheen, Desire? Naar 't rusthuis? Maar kom. Je blijft om mij. Weet ik trouwens reeds lang. Maak het kort, wil je? (beduidt terug plaats te nemen).

DESIRE: Ja... als je podomme alles weet...

SANDER: Nee, nee. Ik ben God de Vader niet. Anders vroeg ik je niets.

DESIRE: (knikt; vertrouwelijk) Wel, vader Sander, ik denk dat boer Door... (tikt even op 't voorhoofd).

SANDER: (begrijpend) Hm... ja.. En daarom gooit hij met melkimmers.

DESIRE: En staat hij met de hooivork voor Dirk te dreigen en te brullen...

SANDER: (uiterlijk gevoelloos opsommend)... Verbergt hij geld ergens te velde... heeft hij een kruik voorradig onder de voederaardappelen... sluipt hij heimelijk naar de kroeg van de weduwe uit "De Zoete Inval"...

DESIRE: Podomme... das allemaal waar, vader Sander. Jij wéét dat??

SANDER: Jij ook. Maar jij zwijgt.

DESIRE: Ik ben podomme maar de hoeveknecht.

SANDER: (scherper) Nee, jij bent 'n levend stuk van Ter Eiken. (het is 'n poosje beklemmend stil; Desire ziet bedremmeld voor zich uit) Nou ja, dat weet je best, Desire. (sloft even tot aan 't venster; rug naar Desire toe; zachter en vol kommer nu) Het gaat sinds lang niet goed op Ter Eiken, Desire... Maar de laatste dagen... Nee, zo kan het heus niet verder... (ziet weer naar Desire op) Nou...zeg jij ook maar eens wat.

DESIRE: Podomme ja... wat zou ik... (blijkt even op naar foto van de oude boerin) Onze oude boe-in-zaliger zei steeds: "Desire, immer goed uitkijken, maar niets van de hoeve de straat op dragen". En dat heb ik podomme gedaan ook.

SANDER: (steeds bij 't raam) Ja, dat heb je. Maar goed dat de oude vrouw er niet meer is om dat alles te beleven. Toen ik hem destijds het roer van Ter Biken in de handen heb gestopt, heb ik de grootste flater van mijn leven begaan.

DESIRE: Misschien is alles nog niet verloren, vader Sander... podomme, de boer moet toch zelf zien dat...

SANDER: De boer ziet niets. De boer WIL niets zien, KAN niets zien, omdat een paar dingen uit zijn leven zouden moeten weggesnoeid worden. De kwaal zit TE diep, om zo maar te genezen. Bij hem zal de bliksem moeten inslaan alvorens hij beseft dat hij onweer heeft gezaaid. En dat is jammer, vooral voor de anderen.
(op dit moment hoort men plots gestommel in de linkse kamer).

DESIRE: (veert recht) Podomme, ik moet er uit.

SANDER: (kalm) Rustig maar, ouwe knaap. Voorlopig ben ik nog steeds de bliksemafleider. Kom maar mee. We gaan samen. Ik loop even mee naar 't bietenveld. (gaat met stokje, rustig de kamer uit. Achter... Laat de deur open voor Desire)

DESIRE: (volgt hem op de hielen. Voor hij de deur achter zich sluit, loert hij nog even angstig naar links; schudt het hoofd) Podomme. (af)

BOER DOOR LUYTS: (van links, in hemdsmouwen, vest op de arm, verwarde haren, onverzorgd uiter-

lijk, blijkbaar met erge kater; blijft even in de deuropening en ziet nors de lege kamer in). Dat treft. Alvast geen gepreek. (wil af; achtergrond, maar staat dan plots voor zijn vrouw Clara, die net via dezelfde weg het toneel betreedt).

CLARA: (zacht, verwijtend) Eindelijk.

DOOR: (luid en vinnig) Hoe eindelijk? Wat eindelijk??

CLARA: (ziet als misprijzend van hem weg) Ga je wassen. Voor de kinderen je zien. Koud water zal je goed doen.

DOOR: (ziet even naar de hangklok) Zo laat. Waarom me niet gewekt?

CLARA: Omdat je slaap hard nodig had. Vooral na...

DOOR: (met 'n tikje zelfverwijt) Was... was het weer zo erg?

CLARA: Dat was het. Maar je herinnert je natuurlijk weer niets.

DOOR: (gelaten) Nee. (na stilte) Of toch... wacht even...

CLARA: Ga je wassen.

DOOR: (luid) Zwijg en laat me nadenken... O ja, juist... Wat was dat weer met Dirk?

CLARA: (haalt moedeloos de schouders op) Later, Door, later...

DOOR: Jij was dus wél op de hoogte?

CLARA: Op de hoogte? Van wat op de hoogte?

DOOR: (vinnig) Dat hij de dochter Van Dries achterna loopt.

CLARA: Daar heeft hij de jaren voor.

DOOR: En precies de dochter van Nolle Van Dries, met wie jij destijds...

CLARA: (iets luider) Haal nou geen oude koeien uit de gracht, wil je? Ga je wassen.

DOOR: (grijnzend) Hoor je niet graag, hé? Weet je niets anders te antwoorden?

CLARA: (boos) Ik kon ook zeggen: loop naar de pomp.

DOOR: (lacht stekelig) Natuurlijk hoor je dat niet graag. Oude koeien... Zeg maar oude liefde.

CLARA: (driftig nu) En gemeen ben je ook nog. (wil weg, naar links, maar Door grijpt haar bij de arm en weerhoudt haar).

DOOR: Je zal naar me luisteren.

CLARA: Je hebt gisteren genoeg onzin uitgekraamd. Maar je was dronken, niet? Laveloos dronken. En dan moet alles en iedereen er aan geloven.

DOOR: Van alles wat ik gezegd heb, neem ik geen woord terug.

CLARA: Dat weet ik best. Dat kan je trouwens niet. Daardoor ben je te zeer ondermijnd door de drank en door...

DOOR: (woest) Zwijg, zeg ik je.

CLARA: Mij krijg je heus niet bang, Door Luyts. Bries er maar op los. O ja, in het dorp is men bang van je. Of beter, men mijdt je waar men kan. Behalve dan 'n paar die zich aan jou vastklampen en meetrönen tot je Ter Eiken ten val hebt gebracht. Eens dat je uitgrschud bent, zal men je als een prul er uit schoppen. Maar wat praat ik...

DOOR: Ja, inderdaad. Dat gezeur ken ik reeds lang. Ik had het over "oude" koeien.

CLARA: Laat jij het verleden met rust. Want eer-
vol zal je er niet uit te voorschijn komen.

DOOR: (woedend) Wat insinueer je, mens? Ik heb me
niets te verwijten. Alleen wil ik niet dat Dirk
met die van Van Dries...

CLARA: Ach, wat ben je toch hopeloos achterlijk
met de tijd. Dirk is geen kind meer en het toe-
val wil nu dat de Van Dries weer in ons leven
opdagen.

DOOR: Het toeval, niet??? Het toeval.

CLARA: Zeker, het toeval. Jij hebt Van Dries
steeds gehaat, omdat hij me als boerin op zijn
erf wou, vóór jij in mijn leven kwam. Maar daar
zit Dirk toch voor niets tussen.

DOOR: Ik heb je tot niets gedwongen.

CLARA: Dat heb je niet. Inderdaad. Ik kwam hier
destijds uit vrije wil. Daar wilde ik het ook
niet over hebben. Maar je weet best dat je be-
paalde familieomstandigheden dankbaar hebt uit-
gebuit om je doel te bereiken. Ook dat was je
goed recht. En we hadden kunnen gelukkig zijn,
ondanks alles. Maar jij hebt niet gewild, Je
hebt me uitgespeeld als wraakinstrument tegen
Van Dries, omdat... omdat...

DOOR: (iets in de war) Omdat wat?

CLARA: (in 'n snik) Omdat je nooit oprecht van
mij gehouden hebt. Daar. Je hebt er om gevraagd.
Toen zijn de kinderen gekomen en bij hen vond
ik wat jij me nimmer gegeven hebt. Zonder hen
had ik het hier nimmer volgehouden. Maar dat
zijn inderdaad oude koeien. Toen kwam de drank